

УДК 378.14

К. С. Волкова

**ВИКОРИСТАННЯ СПАДЩИНИ А. С. МАКАРЕНКА
У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ
ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОБОТИ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Останнім часом народжується все більше дітей, які мають особливі освітні потреби. Навчання і виховання таких дітей здійснюється у різних формах: індивідуальне навчання в домашніх умовах; навчання у спеціальній школі; навчання у школі-інтернаті; навчання у навчально-реабілітаційному центрі.

Однак перелічені форми не повною мірою задовольняють рівність права дітей на освіту, не завжди відповідають запитам батьків і суспільним потребам. Альтернативою згаданим формам навчання, яка не заперечує, а доповнює їх функціонування та розвиток у сучасній системі освіти виступає інклюзивна освіта.

Серед країн з найбільш досконалим і розвинутим законодавством у галузі інклюзивної освіти можна виділити Італію як одну з перших країн, яка впровадила інклюзивну модель освіти і законодавчо визнала право батьків обирати навчальні заклади для своїх дітей у 1971 р., Бельгію – 1978 р., Австрію – у 1993 році, а також Данію, Канаду, Кіпр, Іспанію, Великобританію, США та Швецію, яка на сьогодні визначила курс на повне розформування спеціальних шкіл.

Зараз Україна знаходиться на етапі становлення інклюзивної освіти. Саме тому важливим є вивчення існуючого досвіду з питань інклюзивної освіти в роботах Н. Артющенко, Д. Демплера, Т. Дмитрієвої, Т. Лормана, С. Котової, Н. Назарової, Н. Семаго, Д. Харві, О. Ярської-Смірнкової; ознайомлення з науковим обґрунтуванням доцільності та визначенням умов впровадження спільного навчання дітей з нормативним розвитком і тих, які мають особливі освітні потреби у дослідженнях А.Капської, А. Колупаєвої, О. Рассказової, О. Фурман, В. Церклевич та інших науковців, які розглядають дану проблему.

Одним із актуальних питань, що розглядається у працях Л. Антонюк, Д. Воробйової, О. Мартинчук, О. Мельника, І. Хазіфуліної, Ю. Шумилівської є процес підготовки педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзивної освіти.

Саме від учителя, його професійної готовності, педагогічної майстерності залежить не лише якість засвоєного матеріалу, а й те, наскільки комфортно будуть почувати себе учні в інклюзивному середовищі.

У нашій роботі ми звертаємося до педагогічної спадщини одного з найвидатних педагогів ХХ століття Антона Семеновича Макаренка з

метою розгляду можливості й доцільності використання його ідей в процесі формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

На сьогодні одним із пріоритетних завдань, що стоїть перед усім суспільством, а перед педагогами в першу чергу, є утвердження принципів гуманізму і толерантності. Саме учитель початкових класів повинен донести сутність цих принципів до дітей, з якими працює. Але не можна навчити поважати, допомагати і розуміти тих, кого ми ніколи не бачимо, тих хто живе, навчається і виховується у закритих інтернатних установах. Не можна сформувати позитивні стосунки з тими людьми, з якими у нас не має можливості спілкуватися, займатися спільною справою.

Упровадження інклюзивної освіти є вимогою сучасності, а тому формування готовності у майбутніх педагогів працювати з різними категоріями дітей, в тому числі й з особливими освітніми потребами стає одним з головних завдань вищих педагогічних навчальних закладів, адже в свій час А. С. Макаренко ставив завдання взяти участь у створенні нової педагогічної науки, не відірваної від життя, а пов'язаної з ним [1].

А. С. Макаренко вважав, що майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом, яке вимагало б таланту. На його думку, це спеціальність, якої необхідно навчати. Видатний педагог був переконаний, що якість фахівця залежить від якості його навчання [2].

З нашої точки зору готовність дітей та їхніх батьків до спільної роботи в умовах інклюзивної освіти буде залежати від сформованих у вчителя мотиваційно-ціннісних орієнтацій і професійно проведеної попередньої роботи з учасниками навчально-виховного процесу.

По-перше, під час підготовки дитячого колективу до спільного навчання, слід пам'ятати, що у різних дітей реакція буде різною в залежності від вікових особливостей, моральних цінностей у сім'ї. Формувати толерантне ставлення в учнів початкової школи буде легше, порівняно з підлітками, зважаючи на визначальну роль авторитета вчителя серед дітей. Важливо звернути увагу на те, щоб дитина з особливими освітніми потребами не стала об'єктом глузування та приниження з одного боку, а об'єктом надмірної уваги, співчуття і гіперопіки – з іншого [3].

По-друге, працюючи з батьками, які виховують дітей з особливостями життєдіяльності, необхідно пам'ятати, що вони часто закриваються у своїй біді, дуже чутливо ставляться до найменшої критики в адресу своєї дитини, а їхній метод виховання базується переважно на гіперопіці, не даючи можливості власній дитині проявляти ініціативу, самостверджуватися, формуючи при цьому егоцентричні установки. Завдання вчителя на початковому етапі полягає в розкритті батькам можливостей їхньої дитини, у визначенні того, що вона може зробити сама, а в чому слід допомогти.

По-третє, для батьків дітей з нормативним розвитком необхідно розкрити переваги спільного навчання, які будуть висвітлені нами нижче.

Отже, для ефективної діяльності вчителів початкових класів у визначених напрямках, доцільно процес професійної підготовки розпочинати з формування розуміння визнати цінність і прийняти дитину незалежно від її особливостей, необхідності включення учнів з особливостями життєдіяльності у загальноосвітній простір, спрямованості на загальний розвиток особистості та її успішну соціалізацію.

Загальновідомим є той факт, що А. С. Макаренко працював з безпритульними та неповнолітніми правопорушниками, однак виховний вплив колективу на особистість вихованця беззаперечно довів у своїй педагогічній практиці. Пізніше його досвід став у нагоді вчителям загальноосвітніх шкіл, вихователям інтернатів під час роботи з дітьми різних вікових категорій як у нашій країні, так і за її межами.

А. С. Макаренко зазначав, що кожна конкретна особистість завжди безпосередньо залежить як від самого середовища, в якому перебуває, так і від тих відносин, які складаються в неї з оточуючими умовами життя, в межах яких діють не тільки позитивні, а й негативні фактори. Дитина не може позитивно розвиватися, якщо вона знаходиться в ізоляції, постійно відчуває на собі здивовані погляди і посмішки оточуючих, образи через те, що вона не така як інші. Тому завдання вихователя, як стверджував А. С. Макаренко, насамперед полягає в такій організації процесу виховання, щоб вихованець був включений у систему основних відносин особистості й природи та навколишнього суспільного життя [3, с. 6 – 7].

Входження дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір матиме переваги для всіх учасників освітнього процесу. Діти з нормативним розвитком будуть вчитися природно ставитися і толерантно відноситися до людських відмінностей, сприймати особливості між людьми як нормальне явище, шанувати людську гідність, бути відповідальними за інших, уважними до потреб оточуючих.

Діти з особливими освітніми потребами матимуть змогу вже з дитинства засвоювати навички повноцінного спілкування, взаємодії з однолітками, правила відповідної поведінки в колективі, в той час як випускники спеціальних шкіл, інтернатів, діти, які перебували на домашньому навчанні зовсім неготові зустрітися з оточуючим середовищем, почуваються самотніми через несформованість комунікативних навичок і навичок самообслуговування, відсутність знань про оточуючий світ і взаємостосунки в ньому.

У той же час діти з особливими освітніми потребами будуть намагатися наслідувати своїх однолітків, прагнути досягати кращих результатів. Саме колектив є основною базою накопичення позитивного соціального досвіду, бо його засвоєння спеціально планується і

спрямовується. Колектив забезпечує для вихованця можливості для самореалізації і самоствердження, в ньому формуються суспільно значущі вміння і навички, моральні принципи і орієнтації [5].

Завдяки колективній діяльності особистість здатна змінюватися, бо їй доводиться навчатися і жити в оточенні людей з різними поглядами, прагненнями і побажаннями. У колективі вихованець може подивитися на себе з іншого боку.

Слід відмітити, що з одного боку розвиток особистості залежить від розвитку колективу, системи відносин, які склалися в даному колективі, з іншого – активність учасників колективу, рівень їхнього фізичного і розумового розвитку, можливості й здібності обумовлюють виховну силу колективу. Тому розвиток особистості та колективу слід розглядати як поняття взаємопов'язані й взаємозалежні.

Таким чином, педагогічні ідеї А. С. Макаренка, зокрема обумовленість професійної майстерності педагога ґрунтовною науково-практичною підготовкою в умовах вищого навчального закладу, а також необхідність використання виховної сили колективу в процесі становлення особистості, з нашої точки зору, будуть корисними під час формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. У подальшому дослідженні спадщини відомого педагога вважаємо доцільним, проаналізувати погляди А. С. Макаренка щодо ролі батьків у вихованні дітей і визначити, яким чином його цінний досвід можна використати у роботі з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами.

Список використаної літератури

- 1. Носовець Н. М.** К. Д. Ушинський і А. С. Макаренко про підготовку вчителя / Н. М. Носовець. – Режим доступу до статті: <http://www.nbuv.gov.ua>
- 2. Антонова О. Є.** Особливості професійної підготовки педагогічно обдарованих студентів у контексті ідей А. С. Макаренка / О. Є. Антонова. – Режим доступу до статті: <http://www.eprints.zu.edu.ua>
- 3. Фурман О. О.** Актуальні проблеми запровадження інклюзивної освіти в Україні / О. О. Фурман. – Режим доступу до статті: <http://www.virtkafedra.ucoz.ua>
- 4. Дічек Н. П.** Спадщина А. С. Макаренка – феномен світового освітньо-виховного процесу / Н. П. Дічек // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 3-4. – С. 5 – 14.
- 5. Новикова Л. И.** Педагогика детского коллектива / Л. И. Новикова. – М. : Педагогика, 1978. – 144 с.

Волкова К. С. Використання спадщини А. С. Макаренка у формуванні професійної готовності вчителів початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти

У статті відмічаються переваги спільного навчання дітей з нормативним розвитком і дітей з особливими освітніми потребами в

умовах інклюзивної освіти. Виділяються погляди А. С. Макаренка щодо обумовленості педагогічної майстерності професійною підготовкою у вищому навчальному закладі. Звертається увага на використання виховної сили колективу в процесі формування особистості.

Ключові слова: інклюзивна освіта; діти, з особливими освітніми потребами; педагогічна майстерність

Волкова К. С. Использование наследия А. С. Макаренко в процессе формирования готовности будущих учителей начальных классов к работе в условиях инклюзивного образования

В статье отмечаются преимущества совместного обучения детей с нормативным развитием и детей с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования. Выделяются взгляды А. С. Макаренко относительно обусловленности педагогического мастерства профессиональной подготовкой в высшем учебном заведении. Обращается внимание на использование воспитательной силы коллектива в процессе формирования личности.

Ключевые слова: инклюзивное образование; дети с особыми образовательными потребностями; педагогическое мастерство

Volkova K. S. Using the Heritage of A. Makarenko in the Formation of Professional Readiness of the Primary School Teachers to Work in Conditions of Inclusive Education

In the article the covers the use of pedagogical legacy of Anton Semyonovich Makarenko during the formation of future teachers of primary classes of the professional activity under the conditions of inclusive education. The author analyses the significance of the introduction of inclusive education in the modern educational space. Underline the advantages of co-education of children with regulatory development and children with special educational needs in the conditions of inclusive education. Recognition the role of the teacher of initial classes in formation of tolerance in the younger generation. Identifies areas of work of teachers in the training of children and their parents to study in inclusive educational environment. The author considers the views of A.Makarenko regarding the conditioning of the pedagogical skills of teachers of sound training in a higher educational institution. Attention is drawn to the experience of an outstanding teacher about the use of the educational force of the collective in the process of formation of the personality.

Key words: inclusive education; children with special educational needs; pedagogical skills.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.